

NYHETSBREV DESEMBER 2019

10-ÅRS- JUBILEUM

Side 3

OPPGAVER TIL KOMMUNENE

Side 12

REGIONSAMLING I TRØNDELAG

Side 13

NYTT FRA OMRÅDENE

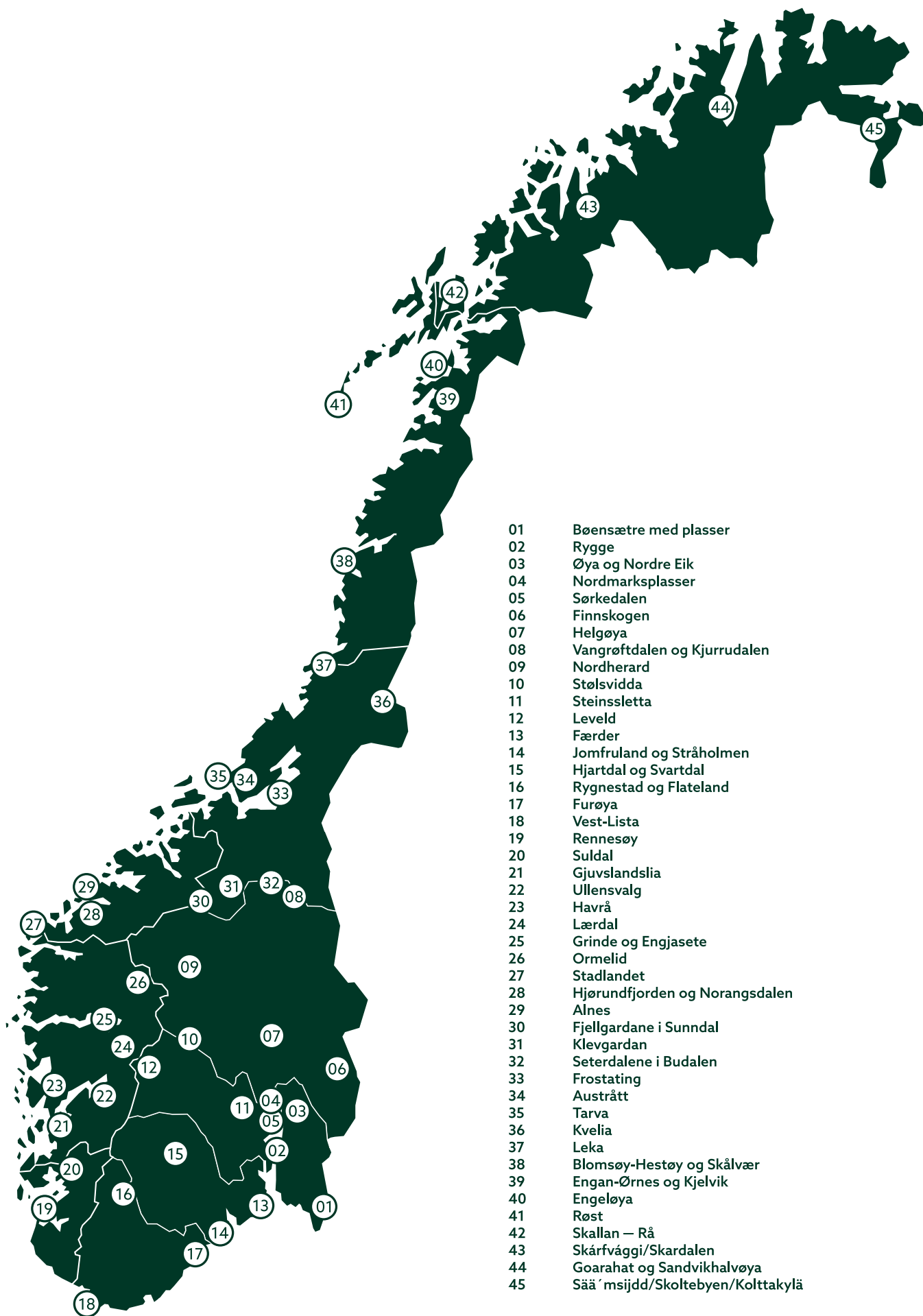
Side 16

NYTT FRA DIREKTORATENE

Side 44

FRA SOMMERENS REFOTOGRAFERING

Side 52

10-ÅRSJUBILEUM

JUBILEUMSSAMLING I STAVANGER OG PÅ RENNESØY

Avmarsj fra kaia på Dale, Rennesøy. Alle foto: Ragnhild Hoel

I år er det ti år sidan dei første utvalde kulturlandskapa vart oppretta. Dette vart i august markert med ei nasjonal jubileumssamling i Rogaland, nærmare bestemt Stavanger og det utvalde kulturlandskapet Rennesøy. Formålet med samlinga var å hylle det gode arbeidet i områda, synleggjere resultat og spreie kunnskap om ordninga. Omlag 130 personar deltok, deriblant to statsrådar, grunneigarar og drivarar frå mange av dei 45 utvalde kulturlandskapa, representantar frå forvaltninga og andre interesserte.

Programmet starta på Clarion Hotell i Stavanger sentrum, der miljødirektør Ellen Hambro opna dagen. Ho understreka alvorret med tap av naturmangfald, jf. FN's nye globale rapporten om naturtilstanden i verda, og framheva satsinga på utvalde kulturlandskap som eit viktig bidrag for å motverke dette i Noreg. Deretter vart me ønska velkommen til Rogaland av landbruksdirektøren i fylket, Geir Skadberg.

Vidare fekk me bilete og historier frå dei utvalde kulturlandskapa ved Oskar Puschmann. Også i år har han refotografert i fleire av områda for å dokumentere korleis landskapet endrar seg. Samtidig er det motiverande å sjå før- og etterbileta der det har blitt utført tiltak, noko som viser resultat og aktivitet rundt om i områda. Etterpå fekk me ein presentasjon av den nye bildenettsida for Utvalde kulturlandskap ved assisterande riksantikvar Marit Huuse, med ein demonstrasjon av korleis ein kan navigere i kartet og få fram endringsbilete frå dei ulike områda.

Etter dette fekk me vakre tonar frå Grieg, framført av pianist Jan Gunnar Sørbø. Til sist vart det appellar ved Torbjørn Norland i Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Frøydis Haugen i Norges Bondelag og Eva Nordlund, kommentator i Nationen. Det vart mellom anna lagt vekt på den viktige jobben grunneigarar og drivarar gjer for å oppretthalde matproduksjon, naturverdiar og

Vandring i beitelandskapet.

Snart framme ved Dalestemmen på Sel.

kulturminne i dei utvalde områda.

Etter lunsj var det tid for utferd til Rennesøy med Rygerdronninga, båten som vanlegvis går i rute til Lysefjorden og Preikestolen. Det regna godt då me stod på kaien og venta – ekte Vestlandsver! Vel inne på båten vart me ønska velkommen til Rennesøy kommune av ordførar Dagny Sunnanå Hausken. Deretter fortalde engasjerte og driftige grunneigarar om bruken av området.

Det utvalde kulturlandskapet på Rennesøy består av tre separate områder. Det er mykje kystlynghei i høgda, med tørrbakkar, enger og lauvtrellundar i dei artsrike områda ned mot sjøen. Området er rikt på kulturminne, og har ei busetjingshistorie på om lag 6000 år, mellom dei eldste i landet. Driftige bønder tek vare på landskapet og tradisjonane blant anna gjennom aktivt beitebruk, brenning av kystlynghei og produksjon av lokalmat.

Då båten nærma seg Rennesøy tok regnvêret slutt, og den vakre grenda Dale låg bada i sol. No var det tid for fottur. Det vart godt og varmt opp dei bratte bakkane langs kulturstien, som snor seg gjennom det frodige beitelandskapet opp til Dalestemmen. Vel oppe vart me tatt imot av den lokale reiselivsbedrifta Sjøberg

Ein god skjøtselsarbeidar i landskapet!

Ferie, som serverte bålkaffi og lokale smaksprøvar. Programmet ute starta med ein introduksjon av administrerande direktør i Landbruksdirektoratet, Jørn Rolfsen. Deretter var det tid for helsingar ved statsrådene. Klima- og miljøminister Ola Elvestuen gratulerte med jubileet og retta ein stor takk til grunneigarar og ildsjeler og lokal og regional forvaltning. Også han framheva FN's naturpanel og minte om at 1/4 av alle trua arter finst i kulturlandskapet, mellom anna den viktige og trua naturtypen kystlynghei, som er typisk for Rennesøy. Han var nøgd med at hans departement hadde tredobla sitt bidrag til ordninga på dei siste tre åra. Landbruks- og matminister Olaug Bollestad la mellom anna vekt på det felles ansvaret og samarbeidet mellom landbruk og miljø, mellom storsamfunn og lokale krefter, for å ta vare på verdiar i desse viktige områda: «Landbruksjorda vår er hellig grunn!» Ho minte om mulegheiter og ansvar, no når Rennesøy og Finnøy går inn i nye Stavanger kommune – «by og land, hand i hand!»

Det har blitt tradisjon at statsrådene får prøve seg på ljåslått på samlingane våre. Her Ola Elvestuen og Olaug Bollestad med grunneigar Eimund Garpestad.

Etterpå fekk statsrådene prøve seg på slått med langorv, på eit lite felt med høgt gras som grunneigar Eimund Garpestad hadde spara for anledninga. Ljåslått for statsrådar har blitt for ein tradisjon å rekne på desse nasjonale samlingane. Vidare vart det visesong med humoristiske innslag ved ryfylkingen Torolf Nordbø ("Han Innante"), noko som fall godt i smak blant publikum.

På slutten av dagen vart det servering av "Rennesøytallerken", ein velsmakande rett basert på lokale råvarer. Då programmet var ferdig, og alle var trygt om bord på båt eller buss, kom regnet og ruskevêret attende. Snakk om god timing! På veg tilbake til Stavanger tok båten ein avstikkar slik at me fekk sett meir av det utvalde kulturlandskapet ifrå sjøen.

Direktorata vil å takke alle som deltok og som bidrog til gjennomføringa av arrangementet. Ein særleg takk til dei engasjerte grunneigarane og drivarane på Rennesøy, Rennesøy kommune og til Fylkesmannen i Rogaland som gjorde det mogleg å ha samlinga her.

Det var god stemning då forsamlinga lytta til kulturinnslag ved Torolf Nordbø. Statsrådene i framgrunnen.

Utsyn frå vandringa på veg ned att mot Dale.

Grunneigarar på Rennesøy og to statsrådar på vitjing!

10 ÅR I VANGRØFTDALEN OG KJURRUDALEN

Av: Jorunn Stubsjøen, Fylkesmannen i Innlandet

For 10 år siden sto Kronprins Haakon for den offisielle åpningen av Utvalgte kulturlandskap i Norge, på setra Kløftåsen i Vangrøftdalen i Os i Nord-Østerdalen. Dette var en stor dag med strålende vær og den flotteste presentasjonen en kunne få av området Vangrøftdalen og Kjurrudalen.

10 år har gått, og Fylkesmannen har sammen med kommunen og representanter for grunneierne og rettighetshavere jobbet jevnt med å forvalte tilskudd til gode tiltak. Gode tiltak som dedikerte brukere ønsker å gjennomføre for å ta vare på, og utvikle landskapet og landbruksdriften i området.

Kronprins Haakon studerer informasjonsmateriale om de utvalgte kulturlandskapene i 2009. Foto: Sissel Rübberdt

Collage fra et levende seterlandskap i 2019. Foto: Jorunn Stubsjøen, Fylkesmannen i Innlandet

Seterstemning fra «gamle dager».
Foto: Musea i Nord-Østerdalen

Vi har tatt med oss historien og mange av minnene som ligger der, inn i vår tid. Vi har restaurert bygninger, myrslåtter og utmarksslåtter. Vi har ryddet innmarksbeiter og utmarksbeiter og satt i stand gamle bygninger; slåttebuer, løer, stall, avkjølinger og seterhus. Parallelt med dette er det blitt drevet et moderne jordbruk med kvalitetsproduksjon av mjølk og kjøtt, der en også tenker bærekraft, miljø og klimatilpassing. Dette er gjennomført på en utmerket måte! Det flotte og kvalitetsrike utmarksbeitet blir brukt, innmarksbeitene og setervollene blir tatt vare på, og best av alt: det er dyr i seterområdene – mjølkekyr, kalver, ungdyr, sau, geit og hest. Vi har et ekte og levende seterlandskap i Vangrøftdalen og Kjurrudalen!

Startskuddet for Utvalgte kulturlandskap i jordbruket gikk på en strålende dag på Kløftåsen i juni 2009. Foto: Ragnhild Hoel

DOBBELTJUBILEUM I NORDHERAD

Av: Stig Horsberg, Fylkesmannen i Innlandet

Det er 20 år sidan starten på "Områdetiltak i Nordherad", som etter kvart vart til Nordheradsprosjektet, og 10 år sidan Nordherad i Vågå vart eit utvald kulturlandskap. Dobbeljubileet vart feira med utgangspunkt i rydningsbruket Flåten, fyrst med helsingar, musikalske innslag og andre aktivitetar laurdag 14. september, og dagen etter med gaida tur frå grendehuset. Grendefolket har lagt ned eit stort arbeid for å sette i stand att Flåten, som vart etablert mellom berg og ur i allmenningen på 1800-talet. Til plassen går det fine turstigar, med spennande opplevingar i det bratte terrenget. Fylkesmannen og fylkeskommunen/Kulturarv var til stades på feiringa, og jubileumsgåva var 10 000 kroner frå kvar til utstyr på grendehuset Midtli.

Jubileumssamling ved det istandsatte rydningsbruket Flåten. Foto: Stig Horsberg, Fylkesmannen i Innlandet

Oversiktsbilde frå Nordherad. Frå høgre ser vi Uppigard Visdal, Mo, Mork og Dalestugu. Foto: Arve Danielsen/Fjuken

JUBILEUMSFEIRING PÅ VEST-LISTA

Av: Ellen Eskeland, Fylkesmannen i Agder

16. juni feiret vi utvalgt kulturlandskap på Vest-Lista. Vi feiret både 10-årsjubileet og utvidelsen av det utvalgte området. I tillegg feiret vi åpningen av tursykelruten Vita Velo som går gjennom hele det utvalgte landskapet – fra Lista fyr i sør til Varnes fyr i nord – og 10-årsjubileet for Lista museum på Nordberg Fort. Og hvilken feiring det ble! Konserter, taler, sykkelturn, aktiviteter for barn – ja, det var arrangementer flere steder i det storslagne landskapet. Det startet med snorklipping på Lista fyr om formiddagen, fortsatte med hovedarrangement på Nordberg Fort og dagen ble avsluttet med en magisk konsertopplevelse på Varnes fyr om kvelden. Publikum ble invitert til å sykle mellom de ulike arrangementene. I tillegg var det konsertpauser i Verevågen og i Jøllestø.

Magisk kveldskonsert med Lars Jakob Rudjord og Kathrine Skiøtt på Varnes Fyr.
Foto: Henriette K. Skjæveland, Farsund kommune

Jubileumsfeiringen på Nordberg Fort. Foto: Ellen Eskeland

Kafekonsert med Issa Molina og Anija Wormsen på Jøllestø. Foto: Henriette K. Skjæveland, Farsund kommune

Fylkesmann i Agder Stein Ytterdahl var jubileumstaler for det utvalgte kulturlandskapet Vest-Lista.
Foto: Ellen Eskeland

JUBILEUMSAMLING FOR FÆRDER

Av: Hilde Marianne Lien, Fylkesmannen i Vestfold og Telemark

Mandag 12. august i nydelig vær hadde vi vår markering av 10-årsjubileet på øya Lindholmen. Samlingen var for nettverket for det utvalgte landskapet og noen inviterte gjester. Vi var ca. 30 personer samlet. Lindholmen er eid av Jarlsberg Hovedgård, og Carl Nicolaus Wedel Jarlsberg inviterte inn på tunet på den gamle husmannsplassen, som i dag er sommerbolig for ham og familien.

På programmet sto en bolk om «Hva har vi oppnådd», orientering om øyas historie og vandring på områder istandsatt gjennom vegetasjonsrydding. Wedel Jarlsberg har selv åpnet opp gammel slåttemark, naturbeitemark og innmarksbeiter og det beiter sau på øya. Arkeolog Jan Brendalsmo kåserte om livet på øyene opp gjennom historien. Hilsningstaler ble holdt av landbruksdirektør Helge Nymo, fylkesmiljøvern sjef Elisabeth Rui, fylkeskonservator Terje Gansum, nasjonalparkforvalter Anne Sjømæling og Oslofjordens Fri-luftsråd v/Kjetil Johannessen. Mange gode ord ble sagt om satsingen på Utvalgte kulturlandskap, og om den store innsatsen alle grunneiere, gårdbrukere og frivillige har lagt ned på øyene.

Menyen besto av svært lokale råvarer. Wedel Jarlsberg sørget for marinerte stillehavsøsters til forrett og grågåås fra egen jakt til hovedrett.

Her er noen resultater etter 10 års innsats med tiltak for landskap og arealer, biologisk mangfold, kulturminner, infrastruktur og friluftsliv:

- Beitepusset: 400 daa gammel kulturmark /innmark
- Ryddet og tatt tilbake til beiter: 400 daa gjengrodde arealer
- Restaurert: 30 daa slåttemark, 52 store eiketrær og 150 daa div. naturtyper
- Vedlikeholdt/satt i stand: 2310 m steingjerder, 3 SEFRAK-bygninger, 2 hustufter, 2 gravrøyser
- Vedlikeholdt/satt i stand: 13 daa drenering av eng, 2650 m gårdsvei, 2 kaier, 2 transportflåter, 2 føringsplasser, 6 redskaper/maskiner
- Vedlikeholdt og nyanlagt: 8280 m turstier, div. grunder og gjerdeklyv, 150 beiteskilt

Jubileumsfeiring rundt langbordet.

Samling på øya Lindholmen. Alle foto: Hilde Marianne Lien, Fylkesmannen i Vestfold og Telemark

Carl Nicolaus Wedel Jarlsberg orienterer.

OPPGAVER TIL KOMMUNENE

Stortinget har vedtatt at ansvaret for forvaltningen av tilskudd til Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområdene Vegaøyen og Vestnorsk fjordlandskap kan overføres til kommunene. Det betyr at fra og med 2020 blir det en helt ny forvaltningsmodell for satsingen, og kommuner, regional landbruks-, natur- og kulturminneforvaltning får nye roller og ansvar. Ny forskrift iverksettes 1.1.2020.

Ny forskrift innebærer i seg selv ingen endring i formålet med tilskuddsordningene, eller endring i type tiltak det kan søkes om tilskudd til. Aktuelle tilskuddsmottakere vil være de samme som i dag.

I ny forskrift er myndigheten til å fatte vedtak om tilskudd flyttet fra fylkesmannen til kommunen. Den inneholder også noen nye reguleringer, slik som ny bestemmelse om prioriteringskriterier, samt at kommunen skal utlyse tilskudd. I tillegg er det gjort noen tekniske og språklige forbedringer. Kommunen kan innvilge tilskudd i samsvar med formålet med tilskuddsordningen og målsettinger i relevante planer for området. I de tilfeller hvor det utvalgte kulturlandskapet/verdensarvområdet strekker seg over flere kommuner får én kommune ansvaret for å koordinere arbeidet på vegne av alle de berørte kommunene.

Forskriften har ikke bestemmelser om hvordan planer for områdene skal utarbeides eller fastsettes. Det blir derfor opp til kommunene selv om de for eksempel ønsker å vedta planene politisk eller administrativt. Regional forvaltning skal bidra ved behov i utarbeidelse av planer, og der det er nødvendig for å sikre kunnskap om landbruk, natur og kulturminner.

Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Riksantikvaren legger opp til en ordinær informasjonsflyt i det videre arbeidet. Regional forvaltning videreformidler informasjon til kommunal forvaltning, som igjen har kontakt med grunneiere og drivere. Regional forvaltning får dermed fortsatt en sentral rolle i arbeidet med Utvalgte kulturlandskap og verdensarvområdene, bl.a. i kraft av sin rolle som veileder for kommunene.

Mer informasjon om ny forskrift vil komme på Landbruksdirektoratets nettside når forskriften er fastsatt.

REGIONSAMLING I TRØNDELAG

Av: Eva Dybwad Alstad, Fylkesmannen i Trøndelag

I samarbeid med Midtre Gauldal kommune, Budal bygdeutvikling og Trøndelag fylkeskommune inviterte Fylkesmannen til regionsamling for Utvalgte kulturlandskap Trøndelag i august. Årets samling var lagt til Seterdalene i Budalen, et område som i år kan feire 10 år som utvalgt kulturlandskap!

Seterdalene i Budalen er et av sju utvalgte kulturlandskap i Trøndelag. Områdene har mye å lære av hverandre, og nettverksbygging og faglig påfyll er viktig for utvikling av områdene. Opplevelser i seterlandskapet, overnatting på setervollene og guidet tur gjennom seterdalene stod også på programmet under denne samlinga.

På tur gjennom seterdalene

Seterdrifta står sterkt i Budalen. Til sammen beiter rundt 250 melkekyr hver sommer i seterdalene. 12 seterbruk har melkeproduksjon. Vi stoppet på to av disse brukene, hos Bente Kaasen Enlid på Hiåvollan og hos Johanne Enlid på Teiavollen. Vi fikk også møte beitelaga i seterdalene og sett på nye og moderne sanke- og skilleanlegg for sau og storfe. Anleggene i Synnerdalen og i Endalen er satt opp med støtte blant annet fra ordningen Utvalgte kulturlandskap. Mellom 5000-6000 sau og rundt 400 storfe slippes på utmarksbeite i dette området. Fortsatt beitedrift er en forutsetning for å ta vare på landskapsverdiene framover, vi håper sankeanleggene vil bidra til dette.

Oversiktsbilde over setra Hiåvollan, som deltakerne på samlinga besøkte. Setra ligger fint til mellom elvene Litlhiåa og Ena.
Foto: Jan Egil Jægersborg, Outtt

Fagsamling i Storbudalen før middag og dans på setervollen!

På låven hos Ståle Solem i Storbudalen var det lunsj. Budaling og norgesmester i grøtkoking, Oddgeir Grytdal, serverte grøt med ørret. Etterpå var det fagsamling med diskusjon og innlegg fra Miljødirektoratet, Landbruksdirektoratet, Nasjonalparkforvalter i Forrollhogna og prosjektleder for Villrein fjellet som verdiskaper. Lisabeth Fiske fra Geitbåtmuseet på Nordmøre holdt foredrag om håndverkstradisjoner og bevaring av gamle bygninger. Positivt at nasjonale faginstanser prioriterer å være med på regionale og lokale samlinger som dette!

Etterpå var det middag på museumssetra og dans på setervollen.

Slåttedag i Blåora og hurra for 10 år med utvalgte kulturlandskap!

Samlinga ble avsluttet med slåttedag i Blåora, der hele bygda var samlet for å feire 10 år med utvalgte kulturlandskap! Traktorprosjesjon med gammeltraktorens venner, salg av lokal mat og håndverk, natursti og foredrag ved Erik Stenvik, forfatter av boka Bondevett (2019) var noe av programmet denne dagen.

FUMO, en lokal serveringsbedrift, tilbereder elgkjøtt i kokegrop, som ble servert med lokalt øl fra Hognabrygg. Foto: Kari Kolle

Utvalgte kulturlandskap som lærings- og opplevelsesarena

Samlinga i seterdalene viser at utvalgte kulturlandskap kan ha svært mye å by på, som læringsarena for skjøtsel og bevaring av jordbrukslandskapet, lokalt entreprenørskap og ressursutnyttelse, og som opplevelsesarena for kulturhistorien vår, lokal mat og drikke, natur og dyr på beite m.m.

Fra og med 2020 skal kommunene overta forvaltningen av tilskudd til Utvalgte kulturlandskap. Berørte kommuner i Trøndelag er positiv til ordningen og ser utviklingspotensialet for områdene, samtidig uttrykker de behov for støtte til å løse oppgaven framover. Regionalt ser vi for oss fortsatt satsing på regionale samlinger for de utvalgte områdene i Trøndelag som bidrag i arbeidet. Områdene har mye å lære av hverandre, og vi tror slike samlinger er med på å løfte samholdet og arbeidet i områder med utvalgte kulturlandskap i tida framover.

Samarbeid med lokale krefter er en forutsetning for å få til et godt opplegg på slike samlinger, vi takker Budal Bygdeutvikling og Midte Gauldal kommune for strålende vertskap ved årets regionsamling for utvalgte kulturlandskap i Trøndelag!

Deltakere på samlinga på tur rundt kulturstien på Museumssetra, et av flere prosjekt i det utvalgte landskapet. Foto: Eva Dybwad Alstad

Kyr på vei fra og til setervollen på Hiävollan – med 73 års mellomrom. På bildet fra august 2016 ser vi Bente Kaasen Enlid ta imot kyra til kveldsstellet. Foto: 1943 Wilhelm Magnussen, © Elias Oscar Johansen, 2016 Oskar Puschmann

NYTT FRA OMRÅDENE

GJUVSLANDSLIA, VESTLAND: UT PÅ FJORDEN FOR Å FÅ HØYET I HUS

Av: Øyvind Vatshelle, Fylkesmannen i Vestland

Nokre veglause slåtteteigar i ein bratt li langs Hardangerfjorden utgjer Gjuvslandslia utvalde kulturlandskap. Trygve Kvamme og Terje Aggvin er to av brukarane som slår der det framleis er open slåttemark. Trygve eig delar av enga på 10 dekar, som truleg er den mest artsrike slåttemarka i Hordaland. Til vanleg driv dei samdrift med mjølkeproduksjon og får fôret effektivt i siloen. Her må dei finne fram slåmaskin for å gjere jobben. Stutturven (Ijå med kort skaft) er óg viktig, og blir flittig bruk rundt steinar og tre, og i dei brattaste

partia. Det er enklast å ta båten i bruk for å få høyet heim. Det er ingen rask jobb, men det artsrike høyet kan vere smakfull «medisin» til dyra.

Det blir mange timars arbeid per dekar med slått. I tillegg kjem arbeidskrevjande gjerdehald for å styre beitinga mellom ulike teigar i resten av den frodige lia. Slåttemarka blir beita godt ned med sau både vår og haust, slik det har vore tradisjon for. Brukarane er visse på at heile arealet hadde vore tett skog i dag om det ikkje var for tilskotsordninga gjennom Utvalde kulturlandskap. Tilskotet gjer det mogleg å få løn for arbeidskrevjande innsats som elles ikkje kunne blitt prioritert i ein hektisk kvardag på garden.

Tidlegare har ein òg teke ut hassel til tønneband, hausta frukt og nøtter, lauv til fôr og barlind og kristtorn til pyntegrønt på desse areala. Området ligg i eit landskapsvernområde med plantelivsfreding av barlind og kristtorn.

Høyslått tidleg i august, der mellom anna jordnøtt, kamgras og musekløver veks. I år var det tid og tilhøve til å få slått godt ut i alle kantar. Alle foto: Johanna Aggvin.

Framleis i dag er det enklast med båt for å få høyet heim frå den veglause slåtteteigen, nesten på same måten som for 100 år sidan.

Når ein ikkje kjem til med maskinar, er det berre muskelkraft som nyttar i høyberginga.

STØLSVIDDA, INNLANDET: KARTLEGGING AV BYGNINGSMILJØ

Av: Stig Horsberg, Fylkesmannen i Vestland

Valdresmusea vart engasjert til å gjennomføre ei oversiktskartlegging av bygningsmiljøa på Stølsvidda i haust, og før snøen kom rakk dei rundt til alle dei nær 50 støslaga. Museet har merka seg 500-600 stølshus av historisk interesse og har særleg lagt vekt på bygningstypar og -trekk som held på å forsvinne. Det er tatt eit par tusen bilete, som blir ei verdifull dokumentasjon av tilstanden i dag. Rapporten kan brukast som grunnlag for å vurdere kor ein bør målrette innsatsen for å ta vare på dei mest heilskaplege, utsette og/eller sjeldne bygningane og bygningsmiljøa. Valdresmusea ser på oppdraget som ei god anledning til å ta tak i eit arbeidsfelt som har vore lite prioritert.

Fjøs i støslaget Gauklie, Nord-Aurdal.
Foto: Leidulf Mydland, NIKU

Sel i støslaget Tyrisholt i Nord-Aurdal.
Foto: Leidulf Mydland, NIKU

Støslaget Grønsenn i Vestre Slidre. Foto: Stig Horsberg, Fylkesmannen i Innlandet

HAVRÅ, VESTLAND: BRAKEKLEDD LØER - SÆRPREGA BYGGESKIKK SOM FUNGERER

Av: Øyvind Vatshelle, Fylkesmannen i Vestland

Det mest særmerkte ved byggeskikken på Havrå er dei stavbygde løene med vegger av heller og brake (einer). Kvar løe står oppå ein flor (fjøs) av tørrsteinsmur. Av dei 11 løene i tunet er det i dag berre ei som ikkje er kledd med brake.

Ei slik samling av flettverksvegger av einer finn ein knapt nokon annan stad – korkje i Noreg, Europa eller andre stader i verda. Brakekledning har vore særskilt mykje brukt i eit lite geografisk område. Osterøy er kjerneområdet, og brakekledningen er berre kjent i nærliggande område i Nord- og Midthordland.

Det er uvisst kor lang tradisjon brakekledningen har, men flettverksveggar generelt har ei søge attende i fjern fortid. På Osterøy blei det sett opp brakekledning heilt fram til mellomkrigstida. Både materialtilgang og klima er faktorar som kan forklare dette. Her har det vore lite skog til kledningsbord, men brake veks overalt. Braken har vore lettare å frakte til tuns enn bordkledning. Brakekledningen held vatnet ute og slepp vinden gjennom. Ei luftig løe har mykje å seie då

høyet gjerne ikkje er heilt tørt når det kjem i hus. I ei brakekledd løe tørkar det etter kvart. I ei løe med bordkledning har det lettare for å mygde og rotne.

Brakegreinene blir fletta inn på tverrliggjande stenger (troer), med rotenden opp og toppen ned. Greina blir tredd nedanfrå, over neste tro og inn under den tredje, slik at greina blir ståande i spenn. For å få ein tett og god vegg slår ein greinene i hop når ein har fletta ein stund, om lag som ein slår i hop innslaget i ein vev. Den ferdige veggen blir sletta og jamna med sigd. Nedste del av veggen er dekkja av store steinheller som er reist på kant og tek imot all væta som renn frå taket og øvre del av veggen.

Referansegruppa for Havrå utvalde kulturlandskap, med private grunneigarar, Museumsenteret i Hordaland og forvaltninga, har to synfaringar i året for sjå på ferdige og planlagde tiltak på Havrå. Faste hesjer, kvernhus og tun i bakgrunnen. Foto: Øyvind Vatshelle.

Frå arbeidet på markene på Havrå: Sauene gjer viktig jobb for det biologiske mangfaldet ved å beite ned gjenveksten etter slått. Foto: Geir Sundal

Materialen er gratis, men arbeidet er tungt og tidkrevjande. Til kvar kvadratmeter trengst om lag 200 brakebusker. Ein må hente, lage til og tre buskane, og ofte rekk ein ikkje å kle meir enn ein kvadratmeter på ein dag. Det er ikkje mange som framleis kan dette handverket, og ein kan ikkje rekna med at det blir sett opp nokon brakevegg utan offentleg støtte. På Havrå blir noko finansiert gjennom Utvalde kulturlandskap, og noko frå fylkeskommunen sine midlar til freda kulturminne og kulturmiljø.

Ein brakekledning varer lenge dersom han ikkje blir mosegrodd. Brakekledning kan gjerne stå i 60-80 år før det blir behov for bøting, avhengig av kor verutsett vegen er og kor godt arbeidet er gjort.

(Kjelder: Museumssenteret i Hordaland, Rune Revheim, Kjetil Monstad og *Havråboka - Soga om ein gamal gard på Osterøy* av Brita Skre)

Barna får vere med i alle prosessar. Dei lærer arbeidet, får gode barndomsminne og tilknytning til garden. Kanskje dei ein dag ønskjer å drive tradisjonen vidare.
Foto: Helene Kjærland

Kjetil Monstad kan kunsten å setje opp ny kledning av brake (einer). Han er leigd inn for å bøte på kledninga på Noreløa, ei av dei mange løene på Havrå. Braken som er skifta var meir enn 90 år gamal. Resten blei sett opp i 1950, og held enno.
Foto: Øyvind Vatshelle

LEVELD, VIKEN: KARTFESTING AV STEINGJERDA ELLER "UGARD'AN"

Av: Ingvild Sundgot, Ål kommune

Mange av steingjerda – lokalt kalla «ugard'an» - i Leveld ligg i eigedomsgrensa og understrekar den karakteristiske teigdelinga her. I tida mellom 1890 og 1930 auka folketalet i Noreg mykje. I Leveld blei gardane delte opp slik at fleire familiar kunne ha eit gardsbruk å livnære seg på. Ny innmark blei broten og stein blei lagt i steingjerde i eigedomsgrensene eller i nokre tilfelle, større røyser. I seinare tid har rasjonalisering på enkelte bruk gjort at ein del av steingjerda har blitt fjerna.

I sommar har det utvalde kulturlandskapet i Leveld finansiert eit prosjekt for å kartfeste steingjerda. Ein ungdom har gått med GPS og registrert om gjerde

er mura opp, eller lagt i ein streng. Steingjerda mellom Leveldvegen og fylkesvegen nede i dalbotnen blei prioriterte. Startpunktet var ved Veslegard og registreringa blei avslutta mellom nedre Espeward og søre Håheim. Dette utgjer om lag 25 % av steingjerda. Resten av kartlegginga vil bli utført neste år.

Målet med kartlegginga er å synleggjere og legge til rette for auka skjøtsel langs steingjerda. For å stimulere til meir skjøtsel utløyser skjøtsel av steingjerde no tilskot innanfor 'Tiltak for kulturminner og kulturmiljøer' i regionalt miljøprogram (RMP). Noko av UKL-tilskotet vil også bli nytta til dette framover. Kartlegginga er eit nyttig verktøy kommunen kan forvalte etter.

Slått og beiting med geit gjer steingjerda godt synlege. Her mellom nordre Kyrkjedelen og søre Lappegard.
Foto: Oda Olasdotter Sundgot

STEINSLETTA, VIKEN: ARBEIDET MOT FREMMEDE ARTER FORTSETTER

Av: Åsmund Tysse, Fylkesmannen i Oslo og Viken

Grunneierne på Steinssletta har vært opptatt av fremmede arter og den påvirkning de har på den stedege vegetasjonen. I 6-7 år er kantene langs Seltebekken blitt stelt, slått og skjøtta med beitepusser tre ganger i året for å få bukt med den aggressive arten kjempespringfrø. Det har gitt gode resultater, og bestanden er så godt som borte, selv om det kan ligge igjen en spiredyktig frøbank i bekkedaret.

I 2018 fikk Norsk Landbruksrådgiving Østafjells i oppdrag å kartlegge fremmede arter innenfor det utvalgte området Steinssletta, med særlig vekt på kjempespringfrø, kanadagullris, lupin og hønsehirse. Det aller meste av kartleggingen ble gjennomført av de to plantekyndige grunneierne Øyvind Kjøll og Tone Hiorth. Det resulterte i et godt kart som viste forekomsten av de fire artene. Resultater var nedslående, og for å sitere rapporten: «Kanadagullris er den av de fire artene som ble funnet så og si overalt». Dessuten var det store forekomster av kjempespringfrø langs Vakerbekken som drenerer deler av Steinssletta. Heldigvis var det bare noen enkle funn av hønsehirse.

Sommeren 2019 engasjerte vi den erfarne landskapspleieren Ole Henrik Brekke til å gå løs på kanadagullris og kjempespringfrø. Det ble raskt klart at vi måtte rette innsatsen mot spesielle deler av Steinssletta dette første året. Kort fortalt ble det levert 1040 kilo med fremmede arter til godkjent mottak. Rundt 800 kilo kjempespringfrø og 250 kilo kanadagullris. Det er ingen tvil om at dette arbeidet må fortsette i åra framover!

Tett bestand av mannshøye kjempespringfrø.

Kraftige planter av kanadagullris.
Alle foto: Ole Henrik Brekke

Fulle sekker med kjempespringfrø på vei til godkjent mottak.

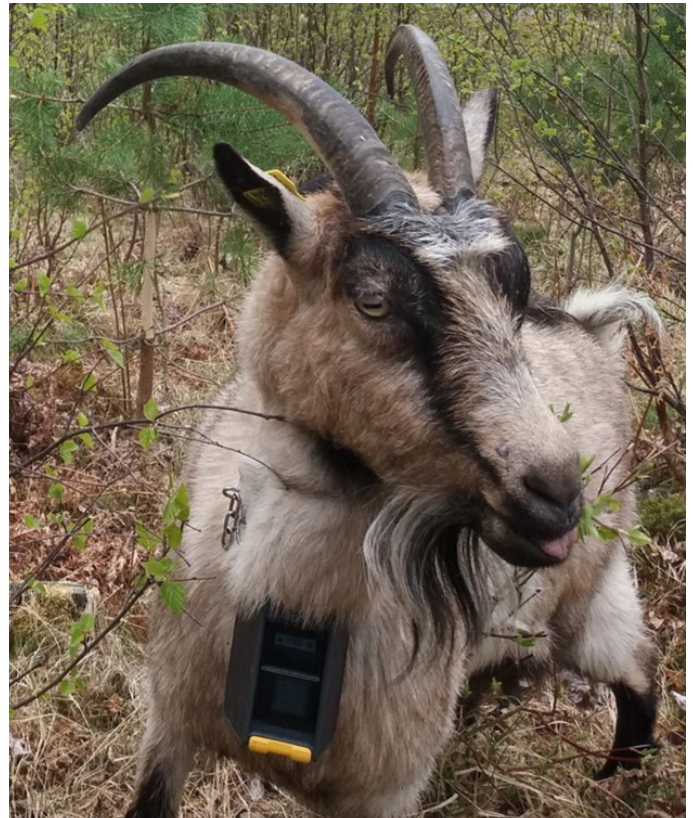
RYGNESTAD OG FLATELAND, AGDER: MELKEGEITER INN I OMRÅDET!

Av: Lisbeth Kismul, Fylkesmannen i Agder

I de 10 åra Rygnestad og Flateland har vært et utvalgt kulturlandskap, har det blitt ryddet og gjenåpnet store områder. Noen av områdene blir slått som en del av satsingen på utvalgt naturtype slåtteeng. Mye blir høstet konvensjonelt og lagt i rundballer som brukes til vinterfôr til storfe. Resten av arealene blir beitet av storfe og sau. Det er satt opp mange meter gjerde for å få dette til.

Nytt av året er at det har kommet inn en liten besetning av melkegeiter. Disse går på områdene som ikke har blitt høstet eller er inngjerdet. Geitene er utstyrt med NoFence-klaver og kan utnytte kanter og restarealer i områdene. Erfaringene med klavene er svært gode. Geitene lærte seg raskt å ta signalene om hvor de skal gå.

I tillegg til at områdene blir beitet og lauvoppslag blir holdt i sjakk, produserer geitene melk som blir til fantastisk god ost. Osten selges lokalt i Setesdal og er svært etterspurt.

Geit med NoFence-klave.

Geitene på vei til beite.

Geit og ost! Alle foto: Caren Krul

FINNSKOGEN, INNLANDET: STASELIG GAVE TIL FORTIDSMINNEFORENINGEN OG FEIRING AV NYTT UTVALGT KULTURLANDSKAP

Av: Karoline Finstad Vold, Fylkesmannen i Innlandet

Lørdag 5. oktober var en stor dag på Abborhøgda i Kongsvinger kommune på Finnskogen. Fortidsminneforeningen har 175-årsjubileum i år og fikk bygningene samt et areal rundt på finneboplassen i gave av Statskog. Fortidsminneforeningen er landets eldste frivillige organisasjon. Det var Riksantikvaren og Den Norske Turistforening (DNT) som inviterte til en felles feiring av jubilaranten. Samtidig feiret vi at Finnskogen er med i Utvalgte kulturlandskap fra 2019. Klima- og miljøminister Ola Elvestuen ønsket den nye eieren lykke til. Vi gleder oss til å følge utviklingen på denne plassen framover!

Abborhøgda, et av de seks områdene som utgjør det utvalgte kulturlandskapet på Finnskogen.
Foto: DNT Finnskogen og omegn

Fra venstre riksantikvar Hanna Geiran, Margrethe C. Stang fra Fortidsminneforeningen, Birger Nesholen fra Norsk skogfinsk museum, Karoline Finstad Vold fra Fylkesmannen i Innlandet og klima- og miljøminister Ola Elvestuen.
Foto: Cecilie Askhaven

Bursdagskake i anledning Fortidsminneforeningen sitt 175-års jubileum. Abborhøgda ble gitt i gave fra Statskog.
Foto: Karoline Finstad Vold

Nær 150 personer fant veien til Finnskogen.
Foto: Karoline Finstad Vold

FROSTATING, TRØNDELAG: SKJØTSELSPLANER FOR KULTURMARKSLOKALITETER

Av: Kari Kolle, Fylkesmannen i Trøndelag

Frostating utvalgte kulturlandskap preges av et intensivt åkerlandskap med grønnsaksdyrking i stor stil, kjent som Trondheims kjøkkenhage. Innimellom ligger mange gravhauger. Bortsett fra noen hederlige unntak gror de fleste igjen på grunn av mangel på beitedyr. Også den lange strandlinja langs fjorden med rik botanikk gror igjen. Her var det behov for kartlegging av naturmangfoldet og skjøtseleksplanlegging for å komme videre, og NTNU Vitenskapsmuseet ble engasjert.

Naturtypekartlegging etter Natur i Norge (NiN) ble utført i 2018 på Frosta. Basert på dette og eldre kartlegging er det laget skjøtseleksplaner for aktuelle lokaliteter. I tillegg er annen informasjon, som f.eks. brukshistorie, lagt til i den enkelte skjøtseleksplan. Arbeidet har vært organisert som et bidragsprosjekt, ett av mange forskningsprosjekter NTNU Vitenskapsmuseet har hatt på Frosta i det siste. Både Institutt for arkeologi og Institutt for naturhistorie er involvert. Formidling til grunneiere og andre brukere har også vært en viktig del av prosjektet.

Rapporten er tredelt: Oppsummering av arbeidet, skjøtseleksplaner for fem lokaliteter og oversikt over fotopunkter. Arbeidet er utført av Anders Lyngstad fra NTNU Vitenskapsmuseet og mange, spesielt grunneiere og andre med lokalkunnskap, har gitt viktige bidrag ([les mer her](https://www.ntnu.no/documents/10476/1284338622/2019-6+Rapport+Frostating+UKL.pdf/e3bb1655-8665-79e7-f5c7-991a24296e05?t=1575036693915)) : <https://www.ntnu.no/documents/10476/1284338622/2019-6+Rapport+Frostating+UKL.pdf/e3bb1655-8665-79e7-f5c7-991a24296e05?t=1575036693915>.

Stor populasjon av norsk timian på Hynne som ikke bør reduseres. Foto: Anders Lyngstad, NTNU Vitenskapsmuseet © BY 4.0

Råttavika, en av de mest artsrike lokalitetene av kulturmark i låglandet i Trøndelag. Nå er naturbeitemarka preget av gjengroing. Anbefaling her er forsiktig åpning på krattdominerte areal for å få mer åpen engvegetasjon. Foto: Anders Lyngstad, NTNU Vitenskapsmuseet © BY 4.0

FROSTATING, TRØNDELAG: SALAMANDERDAMMENE (DEL 2)

Av: Kari Kolle, Fylkesmannen i Trøndelag

I nyhetsbrevet i desember 2018 skrev vi om registrering av biologisk mangfold i dammer i Frosta. Skjøtselplanen for de fire dammene var klar på nyåret 2019. De fire grunneierne planla det praktiske restaureringsprosjektet sammen. En av grunneierne tok på seg å søke, føre regnskap og rapportere. Skog og kratt ble ryddet for å få mer lys inn i dammene og et innleid firma utførte det maskinelle arbeidet rundt påsketider.

Beitemarksdammen. Småsalamander og insektsfauna trenger god lystilgang. Foto: Irene Røkke, Frostingen

Etter mer rydding og opprensning var prosjektet ferdig høsten 2019.

Etter kort tid kom småsalamander tilbake i alle dammene! Spesielt spennende var det at de kom raskt tilbake til den dammen som hadde vært tørrlagt i flere år.

Grunneier Erling Hagen kommenterer: «Vi har hatt godt samarbeid med kommunen og med fylkesmannen. For motivasjonen har fullfinansieringen vært til god hjelp når dette er et prosjekt som betyr mest for allmennhetens interesser. Vi grunneiere er enige om at det har vært et ryddig og greit prosjekt. Skjøtselplanen gav oss en felles plan å jobbe ut fra og har vært viktig, både som internt og eksistent kommunikasjonsdokument. Samtidig har vi lært mye selv.»

Neste skritt er å etablere parkeringsplass og gjøre området enda bedre tilgjengelig for friluftsliv og for skoleklasser. For Frostating utvalgte kulturlandskap har dette vært et viktig prosjekt der grunneierne har stilt opp og gjort en flott jobb. Koordineringsjobben til grunneier Erling Hagen må spesielt trekkes fram.

Utsiktsdammen er populær utsiktsplass som gir god utsikt over deler av Frostating utvalgte kulturlandskap. Foto: Irene Røkke, Frostingen

GOARAHAT OG SANDVIKHALVØYA, TROMS OG FINNMARK: PROSJEKT MATKULTUR

Av: Synnøve Thingnæs, Fylkesmannen i Troms og Finnmark

Aktivitetsnivået har vært svært høyt i det utvalgte landskapet i Goarahat og Sandvikhalvøya i 2019. I tillegg til årlige arrangementer og skjøtselstiltak, har det vært en stor satning på prosjektet «Kulturformidling på Vestersida» og delprosjektet «Matkultur i UKL-området». I matprosjektet fikk to ungdommer fra området tilbud om sommerjobb i tre uker, med opplæring i produksjon av tradisjonsmat med lokale råvarer og urter.

Et hovedmål i forvaltningsplanen for det utvalgte området er at det skal være «et flaggskip for mat og kulturlandskap i Finnmark», gjennom økt satsing på lokalmat og matlaging av lokale ressurser fra jordbruket og naturen. Prosjektet var et samarbeid mellom Mearrasiida sjøsamisk senter i Billefjord og Porsanger kommune.

En del av opplæringen var å arrangere tradisjonskafé tre lørdager om sommeren, hvor ungdommene sto for tilberedning og servering.

Siren Johannessen tilbereder mat for servering.
Foto: Sissel Goodgame

Deltakerne fikk være med på å lage meny, fiske og sanke råvarer, lære om håndtering og tilberedning av maten, og om kafédrift og budsjetter.

Hver uke hadde sitt tema: «Ferskvannsfisk og rabarbra», «Kjøttmat og tyttebær» og «Sjømat og multebær», med flere retter på menyen hver uke. Ungdommene lærte bl.a. filetering av fisk, sausebruning og klaring av smør og koking av saft og sanket urter som kvann, ryllik, mjødukt og gressløk i nærområdet.

I tillegg til videreføring av tradisjonskunnskap, skulle prosjektet bidra til å se mulighetene for lokal næringsvirksomhet og gi økt bolyst for ungdommer. Matservering på tradisjonskaféen var også et tilbud til befolkningen om å få smake på lokalmat og mat laget fra råvarer fra naturen i det utvalgte kulturlandskapet.

Røye med poteter, gressløkpesto, agurk og rømme.
Foto: Sissel Goodgame

GOARAHAT OG SANDVIKHALVØYA, TROMS OG FINNMARK: BIOBLITZ I PORSANGER

Av: Sissel Goodgame, Porsanger kommune og Synnøve Thingnæs, Fylkesmannen i Troms og Finnmark

Helgen 12.-14. juli 2019 arrangerte Porsanger og omegn sopp- og nyttevekstforening «BioBlitz» i Porsanger kommune. BioBlitz kan beskrives som en intensiv artsjakt for å kartlegge artsmangfoldet innenfor et bestemt område. Fire forskjellige områder i kommunen ble utpekt, deriblant Kolvik i Goarahat og Sandvikhalvøya utvalgt kulturlandskap. Arrangementet fikk tilskudd fra Sabima og Utvalgte kulturlandskap.

Ekspertene innen aktuelle artsgrupper ble invitert til BioBlitzen. Dette var helt avgjørende for den endelige artslisten som foreningen klarte å levere. Arrangementet ble også annonsert lokalt. Et av målene var å gi økt kunnskap om kartleggingsmetoder og artsbestemmelse for medlemmer i den lokale foreningen.

Første dag av BioBlitzen ble arrangert Kolvik. I tillegg var det også tilfeldige registreringer der i løpet av helgen. Hele 600 arter ble registrert, fordelt på 1855 registreringer. 26 av disse var nye for Finnmark og 83 var nye for Porsanger. I det utvalgte området ble det i alt registrert 292 arter - 58 arter var nye, hvorav 18 planter, 3 moser, 28 lav og 9 insekter.

Ulf Hansen ser etter biller! Foto: Sissel Goodgame

SKALLAN – RÅ, TROMS OG FINNMARK: EN INNSATS FOR STEINGJERDENE – KURS I TØRRMURING

Marit Chruickshank, Troms fylkeskommune

En teigstruktur med smale teiger mellom fjæra og fjellet er karakteristisk for kulturlandskapet Skallan-Rå i Kvæfjord. I overgangen mellom innmarka og utmarka står sommerfjøsene. På noen av jordene er det store, oppmurte rydningsrøyser og teigene er avgrenset med steingjerder.

Mange av steingjerdene er i dag i forfall og ivaretagelse og istandsetting av dem er en viktig oppgave i området. Kunnskap om tørrmuring og vedlikehold av steingjerder og andre gråsteinsmurer er i ferd med å forsvinne. Derfor ønsket både grunneiere og forvaltning å gjøre en innsats for å bygge opp ny kunnskap om dette.

I tillegg til utstyr som meisler, spett og slegge var det nødvendig med gode hansker, vernesko, øyebeskyttelse og plaster. Foto: Marit Chruickshank, Troms fylkeskommune

Området Kanan. Foto: Marit Chruickshank, Troms fylkeskommune

I oktober ble det arrangert et fire dagers kurs i tørrmuring. Instruktør var tørrmurer Håkon Aase fra Frekhaug i Hordaland. Kurset var fulltegnet, med tretten deltagere – grunneiere, handverkere, byråkrater og andre kulturvernutusiaster. Grunneierne stilte med nødvendig utstyr og speiderne i Kvæfjord sørget for lavvo, ved og bålpanne til pausene.

Første dag var viet teori og læring om prinsippene for tørrmuring. Om tverrband, forband, bandtjuver og kinning. De øvrige dagene var satt av til praktisk arbeid. Vi valgte ut et område ved Kanan hvor det både er steingjerder rundt slåttemarker og ei fegate som leder inn til en sommerfjøs. Deler av steingjerdene og fegaten fremstod ved oppstart mer som steinrøyser enn forseggjorte murer. Murene ble vurdert før nedraste deler ble demontert. Under kyndig veiledning fra Haakon Aase ble steingjerdene murt opp igjen. Vi lærte prinsipper for kistemurer, hvordan velge riktig stein, hvordan sikre at muren binder både langsetter og på tvers og hvordan lage fin, stødig avslutning på muren, såkalt kinning. Det var tungt arbeid og mange tunge løft, men arbeidet var effektivt og stemningen god. I løpet av fire dager hadde vi satt i stand omtrent 60 meter med steingjerder og laget tre fine kinninger.

Kurset ble avrundet med felles middag for kursdeltakerne og øvrige grunneiere i Skallan – Rå. Deltakerne fikk utdelt kursbevis. Neste steg i dette området er å sette i stand sommerfjøsene. Fortsettelse følger.

Det ble reparert omkring 60 meter steingjerde på kurset. Foto: Cathrine Amundsen, Fylkesmannen i Troms og Finnmark

Før oppstart og under arbeid... Foto: Marit Chruickshank, Troms fylkeskommune

...og ferdig resultat. Foto: Cathrine Amundsen, Fylkesmannen i Troms og Finnmark

SKÁRFVÁGGI / SKARDALEN, TROMS OG FINNMARK: SKOGLÅTT OG BESØK I OMRÅDET

Av: Cathrine Amundsen, Fylkesmannen i Troms og Finnmark

Skogslåttene og de andre slåttemarkene ble slått i Skárfvággi/Skardalen i år også, i august, med fint resultat. Landbruksavdelinga fra fylkesmannen har vært på besøk i Skárfvággi/Skardalen, denne gangen også med gjengen fra Finnmark. Det ble til nok et givende besøk med ordfører Svein Leiros til stede, både for innvidde og uinnvidde, med tur opp i dalen, med sang, kaffe og vafler, besøk i båtbyggene, vandring i mytenes verden langs sjø og land og avslutning med rognballsuppe i fjøset til Per og Ruth Larsen.

Ordfører Svein Leiros, Idar Pedersen og Per Larsen (grunnere i Skardalen bygde- og kulturlag). Foto: Cathrine Amundsen, Fylkesmannen i Troms og Finnmark

Hesjer med ferskt grønt gress på skogslått.
Foto: Maja Monsen

Jon Ivar Larsen med ljàen.
Foto: Maja Monsen

Skogslåttemarka etter slåtten i år.
Foto: Maja Monsen

TARVA, TRØNDELAG: FROKOSTMØTE OG CAFÉDIALOG PÅ TARVA SKOLE

Av: Eva Dybwad Alstad, Fylkesmannen i Trøndelag

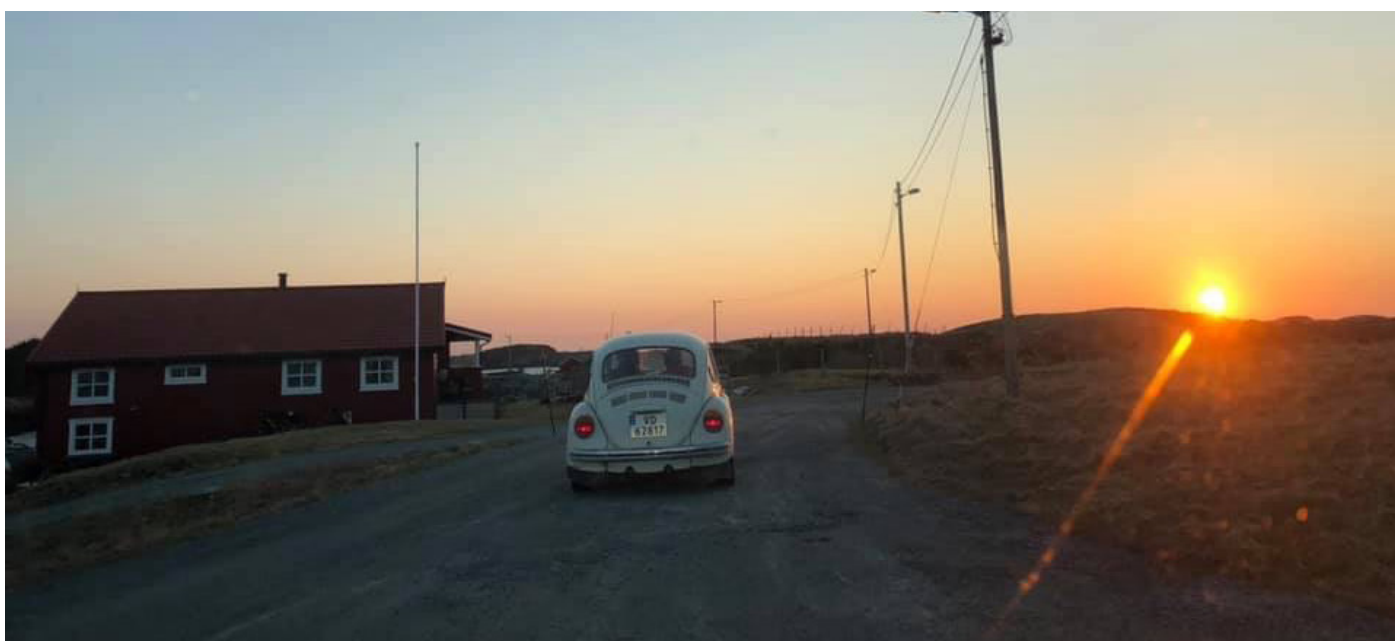
Lørdag 6 april i år var alle fastboende og hytteeiere på Tarva invitert til frokostmøte og cafédialog på Tarva skole for å diskutere Tarvas framtid. Møtet ble arrangert som et samarbeidsprosjekt mellom Ørland og Bjugn kommuner, Trøndelag fylkeskommune og fylkesmannen i Trøndelag i regi av ordningen for Utvalgte kulturlandskap.

Hensikten med møtet var å informere bredt om utvalgte kulturlandskap, og inspirere lokalt til engasjement og tanker om videre utvikling av Tarva framover. Rundt 50 personer deltok på møtet. Alle fastboende familier var representert, samt svært mange hyttefolk/fritidsbeboere på Tarva. Det var mye positivt engasjement og god stemning på møtet!

Her er tema fra programmet for møtet:

- Utvalgte kulturlandskap - hva vil det si? Eva Dybwad Alstad, Fylkesmannen i Trøndelag og Lars Forseth, Trøndelag fylkeskommune
- Suksessfaktorer på en liten plass. Håvard Lund, musiker, komponist og etablerer på Fleinvær <https://www.dagsavisen.no/reise/i-tenkeboksen-pa-flein-ver-1.1175386>, 10 små hus på en holme utenfor Bodø!
- Hvem er vi som har fritidseiendom på Tarva? Tarva Øyråd/Tarva Vel
- Innspill fra en av gårdbrukerfamiliene – hva tenker vi framover? Ann Jorun Grøttan og Ole Johnny Barset
- Cafédialog - gruppearbeid med fokus på hvordan vi kan åpne Tarva for omverdenen

Vår erfaring er at frokostmøter og cafédialog fungerer minst like bra på bygda som i byen! Positivt engasjement og mange kloke innspill er nå samlet sammen og vil bli brukt i det videre arbeidet med å utvikle Tarva som utvalgt kulturlandskap.

På vei til frokostmøte på Tarva. I VW-bobla sitter Eva Dybwad Alstad fra Fylkesmannen og Bernt Jørgen Stranden fra Ørland kommune. Foto: Kari Frøseth

ORMELID, VESTLAND: MYKJE GODT ARBEID I ORMELID

Av: Trude Knutzen Knagenhjelm, Fylkesmannen i Vestland og Torunn Løne Vinje, Stiftinga Ormelid gard

Det går mot vinter i Ormelid og arbeidsfolket har teke pause til neste vår. I mellomtida kan vi sjå tilbake på mykje godt arbeid. Utanfor det nyrestaurerte staburet gjorde sherpaane ferdig hellegangen i oktober. Til våren vil det bli lagt torv på taket. I Øvstestova er det nye vindauge på plass i andre etasje, og til våren skal pipa ferdigstillast. Med dette er det håp om å igjen kunne fyre i peisar og omnar. Restaureringa av Nilsastovo er òg så godt som ferdig. Takhellene og takrenner kjem på plass til våren og det skal leggjast heller i inngangspartiet. Til våren skal det elektriske anlegget i dei tre bygningane i tunet oppgraderast. I tillegg byrjar arbeidet med restaurering av steinstova for fullt i 2020, dersom alt går etter planen. Denne skal stå ferdig seinast sommaren 2021.

Det er også ein del arbeid med å møblere opp att bygningane. Dette inneber nedvasking, og å få møblar og gjenstandar på plass att. På seinsommaren i 2021 vil bygningane truleg stå klare til å ta i mot gjester.

I august slo både vår og dugnadsånd til under slåttedagane, med aldersspreiing frå 4 til 80 år på slåttefolket. Gjennom sommaren elles vart det gjennomført eit omfattande slåttearbeid på mesteparten av innmarka ved hjelp av naboar, stiftinga og stor dugnadsinnsats.

Fotograf Oskar Puschmann frå NIBIO fekk avslutta oppdraget sitt med gode bilete der dei frammøtte poserte velvillig både i slåttenga og i tunet. I april kjem han att og skal visa bileta sin på Forthun Turiststasjon som snart opnar dørene igjen.

På stølen Nedstestølen kom sherpaane i gang med murarbeidet på selet i oktober. Grunnmuren vil bli ferdigstilt til våren. Stokk og Stein startar med det fyrste opp restaureringa av sjølve selet i byggehallen. Selet skal vera ferdig i løpet av sommaren 2020.

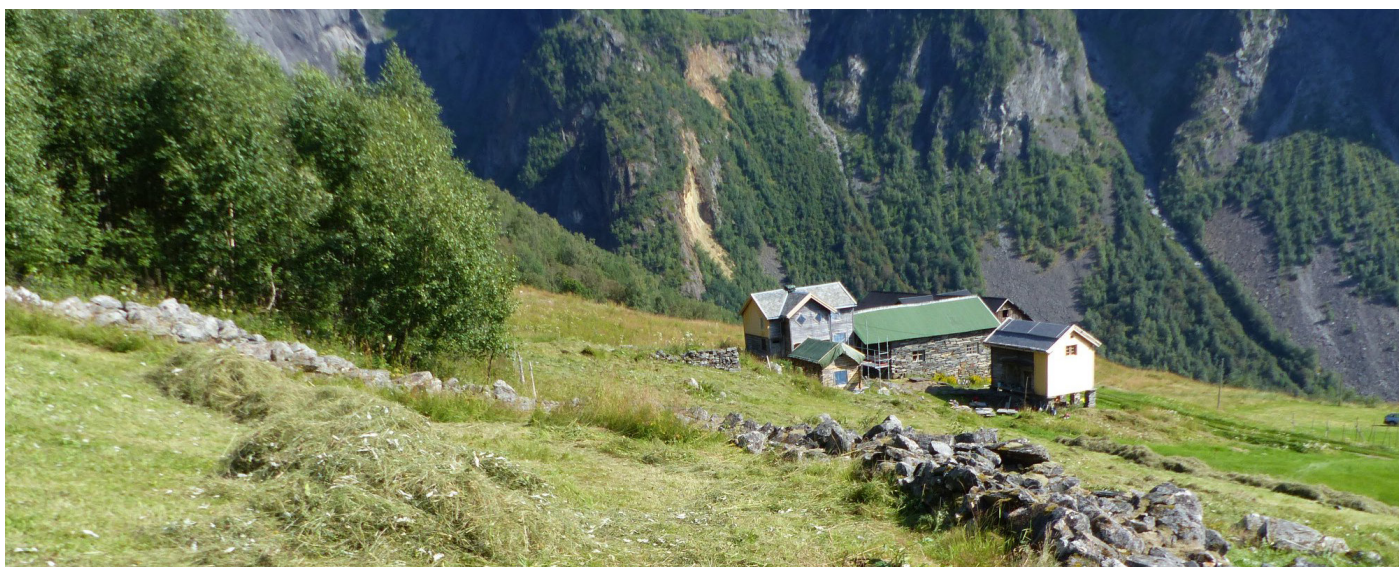
Istandsetting av bygningar og slåttearbeid får høg prioritet også i 2020.

Slåttedag i august med både hufsing og tufsing.

Nye vindauge i Øvstestova.

Slåttemark og tunet på Ormelid i august. Sjå òg refotograferinga på side 55.

Hellegangen på stabburet.

Leik under slåttedagen. Alle foto: Torunn Løne Vinje

LÆRDAL, VESTLAND: FAGSAMLING OM GJERDEHALD

Av: Trude Knutzen Knagenhjelm,
Fylkesmannen i Vestland

I det utvalde kulturlandskapet Lærdal finn ein mange verdifulle naturbeitemarker. Gjerdehald, beiterydding og verdjar knytt til beite er såleis høgaktuelle tema for landbruket i dette området. Næringa i Lærdal har vore prega av reduksjon i talet på husdyrbesetningar og at eigarane har arbeid ved sidan av gardsbruket, noko som fører til mindre tid til gardsdrifta. Eit av måla for Lærdal som utvalt kulturlandskap er å ta vare på og synleggjere areal og element som er viktige for Lærdal sitt kulturhistoriske og biologiske særpreg. Dette kan skje gjennom skjøtsel, arealforvaltning og formidling. For å klare dette må ein mellom anna arbeide med å sikre rekruttering til næringa, fornye driftsapparatet, som til dømes gjerde, og ta vare på viktige natyrtypar som naturbeitemark.

I august arrangerte Samarbeidsgruppa for Utvalt kulturlandskap - Lærdal, Lærdal kommune og Fylkesmannen i Vestland ei fagsamling om gjerde og gjerdehald på Nese. Her hadde grunneigar Lars Nesse eit pågåande prosjekt med oppsetting av nye gjerde rundt

Gjerdedagen på Nese i Lærdal vekte stor interesse.
Foto: Trude Knagenhjelm, Fylkesmannen i Vestland

eit beite, med støtte frå UKL-midlane. Beitet omfatta mellom anna dei verdifulle Naturbase-lokalitetane «Nese slåttemark» og «Nese beitemark». Mange interesserte møtte fram for å få demonstrert oppsett av HT-gjerde, for å få informasjon om ordninga Utvalde kulturlandskap og lovverk og utfordringar knytt til gjerde og beitebruk.

Kulturlandskap på Nese. Foto: Trude Knagenhjelm, Fylkesmannen i Vestland

BLOMSØY-HESTØY OG SKÅLVÆR, NORDLAND: GJENGRODD BEITEMARK RYDDES OG BYGNINGER TAS VARE PÅ

Av: Arne Farup, Fylkesmannen i Nordland

Blomsøy-Hestøy og Skålvær ligger på Helgelandskysten i Alstahaug kommune. Det fikk status som utvalgt kulturlandskap i 2010, ikke minst på grunn av den kalkrike grunnen som bidrar til et landskap med stort biologisk mangfold. Her gjør bøndene en stor innsats i å ta vare på kystlynghei, naturbeitemark og andre verdifulle naturtyper. I 2019 er det blant annet gitt tilskudd fra ordningen til beiting, rydding og gjerdning. Det er også gitt tilskudd til reparasjoner og kjøp av føringsprammer, og til istandsetting av verdifulle bygninger.

Brygge som skal settes i stand. Foto: Finn Grønnevik

Skålvær mot Dønna. Foto: Ragna Gunn Bye. Alstahaug kommune

ENGELØYA, NORDLAND: STOR AKTIVITET ETTER TRE ÅR SOM UTVALGT KULTURLANDSKAP

Av: Arne Farup, Fylkesmannen i Nordland

Hele Engeløya med omliggende øyer i Steigen kommune ble utvalgt kulturlandskap i 2017. Området har et aktivt og allsidig landbruk, er rikt på kulturminner og biologisk mangfold, og opplever en stor tilstrømming av turister. I 2019 har midlene fra ordningen i stor grad blitt brukt til å gi tilskudd til beiting, rydding av kratt, fjerning av gammel piggråd, gjerding, istandsetting av kulturminner og tilrettelegging for ferdsel. Det har også blitt jobbet med å utvikle planer for ferdsel og informasjon, og for kulturlandskapet i området rundt den gamle prestegården og bygdetunet. Et av de større prosjektene var bygging av toalett i kulturlandskapet ved Bøsanden, ved hjelp av UKL-midler, dugnad og innsats fra kommunen.

Engeløya. Foto: Berit A. Staurbakk

Beitedyr i lia på Engeløya. Foto: Torgeir Nilsen

RØST, NORDLAND: LANDSKAPSSKJØTSEL OG NÆRINGSUTVIKLING

Av: Arne Farup, Fylkesmannen i Nordland

Røst ligger ytterst i Lofoten. Kommunen har flere naturvernområder, og fra 2017 fikk Røst status som utvalgt kulturlandskap. Det er tre aktive landbruksforetak med sau. Disse beiter både på selve Røstlandet, og i fjellene utenfor. Med blant annet UKL-tilskudd gjennomførte ett av foretakene i 2018 også nordlandskyr på øya. Det var da 45 år siden det sist hadde vært storfe på Røst. Skjøtsel av biologisk mangfold, kulturminner,

samt formidling og tilrettelegging for ferdsel er prioritert i arbeidet med det utvalgte kulturlandskapet.

Det har også blitt gitt tilskudd til reparasjon av sauføringspram, transport av fôr, skjøtsel av kulturminner og etablering av digital bildesamling. Tiltak som kan stimulere til rekruttering, og prosjekter som bidrar til å styrke og videreutvikle næringsgrunnlaget til landbruket på øya, er også viktig. I 2019 har det derfor blitt gitt tilskudd til blant annet etablering av andelslandbruk, og gjennomføring av sauefestival og smaksverksted.

Nordlandskyr på Røst. Foto: Kari-Anne Nilsen

VEGAØYAN, NORDLAND: VEGA VERDENSARVSENTER GIR NYE MULIGHETER

Av: Arne Farup, Fylkesmannen i Nordland

Helt siden 2008 er det gitt årlige midler over Landbrukets utviklingsfond (LUF) for å styrke landbruket i Vegaøyen verdensarvområde. I 2018 ble disse tilskuddene økt betydelig, slik at det også ble mulig å gi tilskudd til flere aktiviteter enn kun beiting og slått. I 2019 har vi derfor gitt tilskudd til blant annet utprøving og fagdag om NoFence, rydding av skog og kratt, etablering av flytebrygger og samleplattung for sau,

istandsetting av kulturminner og tilrettelegging for ferdsel. Vega verdensarvsenter ble åpnet i 2019. Senteret formidler verdensarvverdiene og ivaretagelsen av disse. Det vil også ta en rolle knyttet dokumentasjon, kurs og kompetanseheving. Over LUF-midlene har senteret derfor fått tilskudd til å etablere et produksjonskjøkken hvor det blant annet kan holdes kurs og testes ut ideer knyttet til videreføring med utgangspunkt i beitedyra i verdensarvområdet.

Vega verdensarvsenter. Foto: Ina Andreassen, Vega verdensarvsenter

KVELIA, TRØNDELAG: UKL-HOTELL I SÆRKLASSE

Av: Anders Mona, Fylkesmannen i Trøndelag

Mange av dei som går Norge på langs går gjennom Lierne og det utvalde kulturlandskapet Kvelia. Alle som går her må innom Kvelibua, den lokale butikken, for proviantering og «omsorg». Butikkeigaren Roland Aagård har alltid hatt omsorg for desse turgåarane og difor får dei gratis kaffi, kake og eit par nye ullsolar.

For turgåarane passar det ofte å overnatte i Kvelia, men overnattingsplassar er det lite av. Ein lys ide var å få til «hotell» av Råvassbua, ei gamal jaktbu som stod i forfall ved Råvatnet. Som tenkt, så gjort. Med finansiering frå Kvelia utvalde kulturlandskap, og ein god porsjon dugnad, vart Råvassbua plukka ned, pussa opp og sett opp ved Kvelibua som overnattingsplass for Norge-på-langs-vandrarane!

Her er det to sengebriskar, vedovn og ved, slik at vandrane kan få seg ei gratis god natts søvn. Framleis får dei kaffi, kake og ullsolar hos Roland, «det er artig å gje dei ei påskjønning når dei går så langt, og så er dei då så glade og fornøgd!» seier Roland.

Enkel standard i Råvassbua. "Mye bedre enn hotell" står det i gjesteboka. Foto: Matkroken Kvelibua

Råvassbua i ny "drakt" og på nytt sted.
Foto: Matkroken Kvelibua

Kjøpmann Roland Aagård foran butikken sin, Kvelibua. Bildet ved siden av viser ham selv som rollefiguren Serianne, i det årlige bygde-teatret «Pe-Torsa».
Foto: Per Kjetil Jørgensen, Distriktssenteret

HJARTDAL OG SVARTDAL, TELEMARK: HERLEGE DAGAR PÅ JOBBEN - UTEDAGAR SOMMAREN 2019

Av: Torunn Raftevold Rue, Seljord kommune

Vi som arbeider med utvalde kulturlandskap ute i kommunane, set stor pris på og får inspirasjon til vidare arbeid når vi kan ha utedagar i staden for å sitje på kontoret. I sommar og på seinsommaren fekk Maria Fremmerlid frå Hjartdal kommune og Torunn Raftevold Rue frå Seljord kommune oppleve slått og lauving på nært hald hjå bønder i Hjartdal og Svartdal. Dette var i samband med at fotograf Oskar Puschmann frå NIBIO skulle lage intervju og ta bilde til «historiekart» frå dette utvalde kulturlandskapet.

Sjå meir om dette på side 58.

Lauving på Myljom-Tho i Hjartdal er kjent for mange lokale folk, studentar, bønder og andre som har fått gleda av å vere med kulturlandskapspleiar Olav Tho ute i felten. Dette er tradisjon og kultur.

Det å få jobbe tett på grunneigarar som «brenn for» kulturlandskapet kjennest som eit privilegium. Vi møtte dyktige folk som set si ære i å skjømte landskapet for framtida. Her er fleire generasjonar i arbeid og opplæring. Det er von for framtida!

Artsrik slåtteng på Sud-Aakre i Svartdal 2019

Kjell og Ivar Barstad i slåtten i Svartdal

Film om det utvalde landskapet i Hjartdal og Svartdal

I nyhendebrevet i desember fjor kunne ein lese om arbeidet med ein områdefilm om Hjartdal og Svartdal utvalde kulturlandskap. I april hadde filmen premiere på Granvin kulturhus i Seljord. Samstundes viste Oskar Puschmann «før og nå»-bilde frå refotograferinga sommaren 2018, og det var fleire faglege innlegg. Filmen – der Videoarkivet AS og journalist Olav Høgetveit har sett ord, tonar og bilete til landskapet kan du sjå og nyte her: ([lenke](https://vimeo.com/327010418)) <https://vimeo.com/327010418>

Høyonn på Håtveit hjå Margrete og Olav Langåsdaalen i Hjartdal

Oskar Puschmann intervjuar Olav Tho om lauving i Hjartdal

Oskar Puschmann dokumenterer slått på Barstad i Svartdal

Olav Tho klar for lauving. Oskar Puschmann dokumenterer.

Slåttonn hjå Anne og Eivind Haugan i Hjartdal. Fleire generasjonar i sving. Oskar fotografere

Ivar Barstad i gang med slåtten på Nord-Aakre i Svartdal

Kulturlandskapspleiarar i Svartdal

Tøffing frå Svartdal - mohairgeit frå Telespinn til Bjørg Minnesjord Solheim i Svartdal
Alle foto: Torunn Raftenvold Rue

NYTT FRA DIREKTORATENE

AGROS - NYTT FAGSYSTEM I LANDBRUKET

Tilskudd til Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområdene Vegaøyen og Vestnorsk fjordlandskap får ny digital søknads- og saksbehandlingsløsning i 2020 - Agros.

Det er verdt å merke seg at søknader om tilskudd fra og med 2020 skal sendes inn digitalt med innlogging via ID-Porten/Altinn. Både foretak og privatpersoner kan søke om tilskudd. Kommunens saksbehandlere skal behandle søknaden, utarbeide og godkjenne vedtak, samt utbetale tilskudd gjennom Agros. Alle brev sendes til søkers innboks i Altinn, eller til sikker digital post (E-boks, Digipost). Mange av dere kjenner allerede den digitale løsningen gjennom andre tilskuddsordninger i landbruket, for eksempel SMIL-ordningen.

Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Riksantikvaren fordeler den økonomiske rammen til fylkene i februar. Fylkene skal fordele rammen videre til kommunene.

Mer informasjon og brukerveiledning vil komme på Landbruksdirektoratets nettside når løsningen er lansert i januar.

Statsbudsjettet for 2020 - Utvalde kulturlandskap i jordbruket

I budsjettet til Klima- og miljødepartementet i 2020 blir løyvinga på kr 21, 8 mill. kroner frå 2019 vidareført. I tillegg blir budsjettet over jordbruk-savtala under Landbruks- og matdepartementet auka med 4,5 mill. kroner til 15,5 mill. kroner. Totalt blir det dermed 37,3 mill. kroner til ordninga i 2019.

NATUR, KULTURARV OG LEVEBRØD - NY BROSJYRE LAGA I JUBILEUMSÅRET!

Til jubileet fekk direktorata laga både film og ny brosjyre for utvalde kulturlandskap med presentasjon av alle områda - også dette i ny profil. Den nye brosjyren inneheld kort omtale og bilde av alle områda som til no er med i utvalet, og korte tekstar om kva utvalde kulturlandskap i jordbruket handlar om. Brosjyren finst både i trykt utgåve (hos fylkesmannen i ditt fylke) og elektronisk versjon (pdf) du kan bla i. Den elektroniske versjonen ligg tilgjengeleg under «publikasjonar» på www.utvalgtekulturlandskap.no

Og blir det fleire område med i familien framover åra, byggjer vi brosjyra ut i nye versjonar.

Filmsnutten laga i anledning 10-årsjubileet finn du her: <https://vimeo.com/355290983>

Foto: Oskar Puschnann

OPPDATERT GRAFISK PROFIL

Jubileumsåret for utvalde kulturlandskap har vore eit år også for å friske opp den visuelle uttrykket for familien av utvalde kulturlandskap. Grafisk profil er no modernisert – forsiktig, men bevisst.

Symbolet og hovudfargane over ein grøn palett er teke vidare, og mange nye malar er laga. Nyhendebrevet du les i no er eit døme på det. Eit viktig mål i oppdateringa av profilen har også vore at skilt og materiell som er laga for områda tidlegare framleis skal stå seg godt og det nye gå godt ilag med dette.

Miljødirektoratet har hatt hovudansvar saman med det grafiske byrået Tibe T har for å få laga nye områdelogoar for alle område, malar for områdebrosjyre, brev, rapportar og rulleplakatar.

Kristin Floa på Leka og Anders Mona ved Fylkesmannen i Trøndelag tok sporty imot "tilbodet" om å bli pilot for testing av heilt nye malar for rulleplakatar og områdebrosjyre. Det gav både forbetra og utvida sett med malar - og flott materiell av rulleplakatar og Leka-brosjyre til å ha med til Trøndersk matfestival i sommar.

Andre område er også godt i gang med å lage områdeskilt i oppdatert profil. No gjeld det at alle område der de planlegg å lage materiell for det utvalde kulturlandskapet tek i bruk den nye områdelogoen og nye grafiske profilen, og blir med og formidlar den felles historia om Utvalde kulturlandskap i jordbruket.

Alt profilmateriellet som så langt er ferdigstilt ligg tilgjengeleg i profilbank på heimesidene til Miljødirektoratet: <https://design.miljodirektoratet.no/profilbank/utvalgte-kulturlandskap>

Når alt materiell er klart blir det også gjort tilgjengeleg på www.utvalgtekulturlandskap.no

Gården Skei på Leka er et av 45 Utvalgte kulturlandskap i Norge.
Velkommen til oss!

utvalgtekulturlandskap.no
visitleka.no

Eksempel på rulleplakat - laga for Leka i Trøndelag sommaren 2019

Og husk dette:

1) Ein hovudregel er at alt materiell der Utvalde kulturlandskap er "avsendar" skal utformast i den grafiske/visuelle profilen for Utvalde kulturlandskap i jordbruket.

2) Ta alltid kontakt med regionalforvaltninga (ofte kontakt hjå landbruksavdelinga) for faglege råd og hjelp før de bestiller produksjon av områdeskilt, brosjyre for området eller anna grafisk materiell for Utvalde kulturlandskap i jordbruket.

Eksempel på forside av områdebrosjyre - laga for Leka i Trøndelag sommaren 2019

NAMNEENDRINGAR OG NYE OMRÅDELOGOAR

Dei siste åra har talet på utvalde kulturlandskap auka betrakteleg, og på lista er det etterkvart mange ulike namneformer. Nokre områdenamn har vore lange og beskrivande, andre samansett av fleire stadnamn, skråstrekar eller preposisjonar, nokre med gards- eller grendanamn og andre med namn etter bygda.

I samband med oppgradering av grafisk profil og nye områdelogoar ønskte direktorata å gå gjennom namnesettinga på alle områda for å sjå om det var muleg å få til ei meir sams namnsetting landet sett under eitt. Det er viktig at folk som høyrer og ser informasjon om dei utvalde kulturlandskapa skjønar at dette utgjer eit fellesskap i nasjonal samanheng. Samstundes er det viktig å ta vare på gode områdenamn med passande geografisk referanse der slike er godt innarbeidd.

Med hjelp frå regionalforvaltninga som i løpet av våren 2019 samrårde med lokale krefter om aktuelle namneskifte, har fleire av områda fått nye og betre namn dette året. (Liste over alle områda med nye namn finn du ved kartet på side 2.) Desse namna vart tekne i bruk i den nye brosjyren som vart laga til jubileumsåret i år. Og alle områda - med eller utan namneskifte - har fått nye, fine områdelogoar i oppdatert grafisk profil.

Oppfordringa er klar: Ta i bruk den nye områdelogoen når de informerer om området dykkar og vis at de er ein del av den fine, store familien Utvalde kulturlandskap i jordbruket. Logoane finn de saman med alt anna grafisk materiell for Utvalde kulturlandskap i profilbanken på nettsidene til Miljødirektoratet - eller de kan be landbruksavdelinga hjå Fylkesmannen om hjelp.

Lenke til profilbanken: <https://design.miljodirektoratet.no/profilbank/utvalgte-kulturlandskap>

Rygge

Gjuvslandslia

Fjellgardane i Sunndal

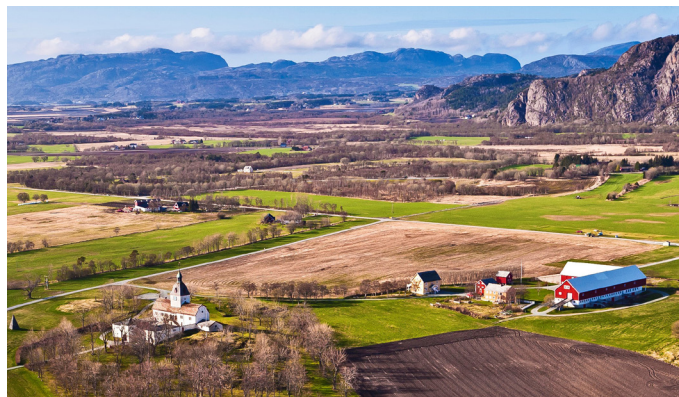
Øya og Nordre Eik

Områdenamn i ny grafisk profil for Utvalde kulturlandskap i jordbruket

NYE OMRÅDER I 2019

I 2019 er følgende nye områder kommet med i Utvalgte kulturlandskap i jordbruket:

- Finnskogen, Våler, Åsnes, Grue og Kongsvinger kommuner, Innlandet
- Austrått, Ørland kommune, Trøndelag
- Sämsjidd/Skoltebyen/Kolttakylä, Sør-Varanger kommune, Troms og Finnmark

Austråttlandskapet, Ørland i Trøndelag.
Foto: Ørland Kultursenter

BILDENETTSIDE OG REFOTOGRAFERINGEN SOMMEREN 2020

«Før og nå»-bildene til Oskar Puschmann, NIBIO, lagres i Riksantikvarens bildebase og vil bli tilgjengelig i en kartbasert nettside. En foreløpig versjon av bildenettsiden ble vist på jubileumssamlingen i Stavanger. Den blir nå forbedret og videreutviklet.

Sommeren 2020 vil følgende områder bli refotografert:

- Helgøya, Ringsaker kommune, Innlandet
- Stølsvidda, Nord-Aurdal og Vestre Slidre kommuner, Innlandet
- Leveld, Ål kommune, Viken

Det vil også bli noe supplerende fotografering på Leka i Trøndelag. Leka var initiativtaker og det første området som ble refotografert i 2010.

Vi minner igjen om at godt forarbeid er nøkkelen til vellykkete «før og nå»-bilder!

Leveld i Ål, Viken. Foto: Jørn Jensen

NY SAMARBEIDSAVTALE MELLOM DIREKTORATENE

Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Riksantikvaren har ulike ansvarsområder med en rekke berøringspunkter. Det er derfor viktig med et godt tverrfaglig samarbeid mellom direktoratene. I november møttes adm. direktør Jørn Rolfsen, miljødirektør Ellen Hambro og riksantikvar Hanna Geiran til møte hos Landbruksdirektoratet i Stortingsgata 28. Slike møter går på omgang mellom direktoratene og har blitt holdt jevnlig i nesten tjue år. Møtet er en anledning til gjensidige orienteringer om status og aktuelle prosesser i de tre direktoratene.

Spesielt innenfor satsingen Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarv er det tett samarbeid. Andre tema er miljøvirkemidler i landbruket, arealplanlegging, genressurser og friluftsliv. Direktoratene har hatt samarbeidsavtale siden 2005. Den legger til rette for ryddig samarbeid og mest mulig samlet og koordinert rådgiving og oppfølging utad. Siden dette var Hanna Geirans første møte i denne sammenhengen, benyttet direktørene anledningen til å fornye samarbeidsavtalen mellom de tre direktoratene.

Miljødirektør Ellen Hambro, adm. direktør Jørn Rolfsen og riksantikvar Hanna Geiran med nylig underskrevet samarbeidsavtale

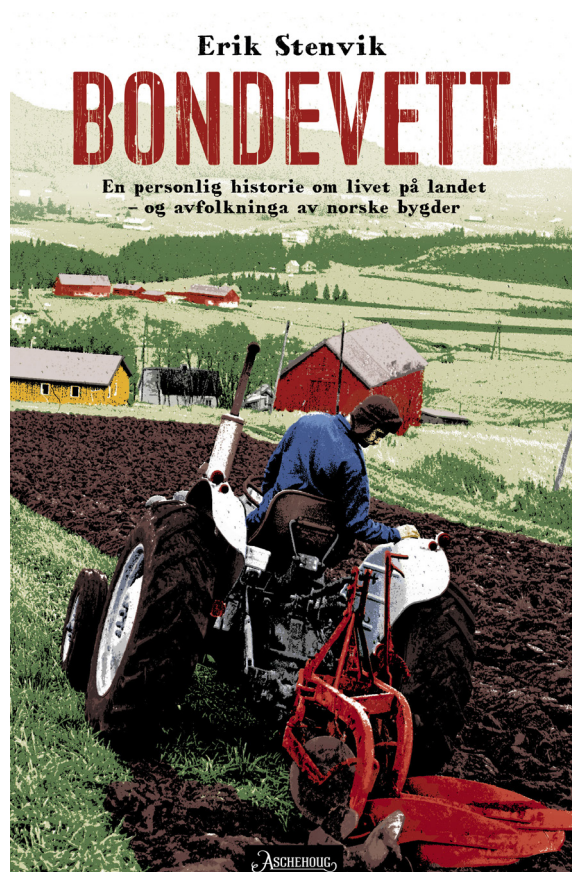
FOLKA OG LANDSKAPET - NY OG NYDELEG BOK OM KULTURMARK

Boka *Folka og landskapet* av Ellen Svalheim kom ut på Fagbokforlaget no i november. Dette er boka for alle som er opptekne av å ta vare på kulturmarkene våre og ute etter fengende og lærerik lesnad om temaet. Svalheim er kulturmarksforskar ved Norsk institutt for bioøkonomi. I boka fortel ho om korleis ho ilag med grunneigarar og forvaltning jobbar etter "Arvesølv-modellen" for å ta vare på biologisk og kulturhistorisk verdifulle kulturmarker i Norge. Måten å jobbe på byggjer på kunnskapen og innsatsviljen til grunneigarar og drivarar i møte med og støtte frå fagfolk og forvaltning, og er mellom anna grunnlaget for korleis Miljødirektoratet si handlingsplan for slåttemark er følgd opp sidan oppstarten i 2009. Boka er spekka med kunnskap om biologisk mangfald og økologi, kombinert med stor respekt for alle dei folka som sørgjer for å ta vare på kulturavhengig artsmangfald, kulturhistorie og landbruksdrift i landet vårt. Som lesar kan du glede deg over mange flotte bilete og gode historier. Og ikkje minst kan du lese og lære om dei gamle kulturmarkene og om verdien av at det finst folk som kan og veit å ta vare på slike i Norge.

Les om boka hos forlaget her: <https://www.fagbokforlaget.no/Folka-og-landskapet/19788245025187>

BONDEVETT - NY BOK

Vi tror mange også vil ha interesse for denne boka som kom ut i 2019 på Aschehoug forlag: *Bondevett*. *En personlig historie om livet på landet og avfolkninga av norske bygder*. Forfatteren er Erik Stenvik, som var seniorrådgiver hos Fylkesmannen i Nord-Trøndelag 2003-2013, og drivkraft for arbeidet med det utvalgte kulturlandskapet på Leka de første årene. Han er utdannet veterinær og var bonde i Namdalseid i 26 år før han ble landbruksbyråkrat og fikk ansvar for miljøtiltak og kulturlandskap hos fylkesmannen. Les mer her: <https://erikstenvik.com/2019/03/03/bondevett-en-personlig-historie-om-livet-pa-landet-og-avfolkninga-av-norske-bygder/>

FRA SOMMERENS REFOTOGRAFERING

Sommeren 2019 fortsatte Oskar Puschmann på oppdrag fra direktoratene refotografering i tre nye områder. Nå har 28 av 45 utvalgte kulturlandskap blitt dokumentert gjennom «før og nå-bilder». Områdene

som fikk besøk var Klevgardan i Oppdal kommune, Trøndelag, Ormelid i Luster kommune, Vestland, og Hjørundfjorden og Norangsdalen i Ørsta og Volda kommuner, Møre og Romsdal. Her er noen smakebiter.

Liabøsetra. Skal tro hva mannen på 1941-bildet har i kikkerten? På bildet fra en varm augustdag i 2019 ser vi fra venstre Marta Strømvik Breen, Kirsten Strømvik, Marie Vollan og Harald Sæther. Klevgardan, Oppdal kommune, Trøndelag. Foto: 1937 Erling Gjone, 2019 Oskar Puschmann

Vi ser høykjøring på gården Liabø en julidag i 1934. 85 år seinere er det lett å kjenne seg igjen i tunet. Hesten er for lenge siden skiftet ut med traktor. I bildet fra 2019 ser vi grunneier, bildeinnsamler og lokalguide Harald Sæther sammen med NIBIO-assistent Ulrike Bayr. Klevgardan, Oppdal kommune, Trøndelag. Foto: 1934 Ukjent, 2019 Oskar Puschmann

Barneflokk på stabburstrappa på Ormelid. På sommerens bilde har primus motor og med i Stiftinga Ormelid gard, Torunn Løne Vinje, fått være med. Vi ser fra venstre Vilmar, Sofie, Sunniva, Torunn, Åsa, Torvald og Askild. Stabburet er nylig restaurert. Ormelid, Luster kommune, Vestland. Foto: Udatert, ukjent fotograf, 2019 Oskar Puschmann

Slåttedugnad på Ormelid, i 1998 og 2019. Ormelid, Luster kommune, Vestland.
Foto: 1998 ukjent fotograf, 2019 Oskar Puschmann

Urastrø i Norangsdalen. Fotograf Knud Knudsen (1832-1915) fra Bergen var en av de store landskapsfotografene i Norge. Hjørundfjorden og Norangsdalen, Ørsta og Volda kommuner, Møre og Romsdal. Foto: Ca. 1870-71 Knud Knudsen, 2019 Oskar Puschmann

Gårdsbruk på Ytre-Urke i Urkedalen. Hjørundfjorden og Norangsdalen, Ørsta og Volda kommuner, Møre og Romsdal.
Foto: 1982 ukjent fotograf, utlåner Liv Bente Viddal, 2019 Oskar Puschmann.

HISTORIEKART

I forrige nyhetsbrev skrev vi om testing av Story Maps eller «historiekart» i Skárfvåagi/Skardalen i Troms, etter initiativ fra Oskar Puschmann og Svein Olav Krøgli ved Avdeling for landskapsovervåking, NIBIO. Bakgrunnen er behovet for å intervjuere eldre tradisjonsbærere for å berge kunnskaper om bruk av og fortellinger om landskapet for ettertiden. Nå er flere fortellinger på plass fra innbyggerne i Skárfvåagi/Skardalen. Se og lytt i klikkekartet her: <https://arcg.is/1jWOSP>

I sommer ble metoden videreutviklet i et nytt område, Hjartdal og Svartdal i Telemark. Oskar Puschmann fikk god hjelp av natur- og miljørådgjevar Torunn Raftevold Rue til valg av tema og informanter. 12 lydopptak med 10 ulike informanter ble utført, med tilhørende bilder. Tre tema ble dekket: søstermarihand-blomstringen i slutten av mai, slått av artsrikeenger i midten av juli og lauving av områdets unike styvingstrær i slutten av august. Se også bilder på side 40-43. En foreløpig utgave med to av opptakene er tilgjengelig her:

<https://skogoglandskap.maps.arcgis.com/apps/MapTour/index.html?appid=40aee8be3a1048e48a14b0fa6426be81>

Olav Tho viser lauving og kjerving på Myljom-Tho, Hjartdal.
Foto: Oskar Puschmann

Ingrid Flatland med kyr på Vestmoen i Hjartdal. Foto: Oskar Puschmann

Ruth Gunlaug Haug med geiter på Elverhøi i Hjartdal. Foto: Oskar Puschmann

Harald Barstad i engslåtten med traktoren Grombasen, Sagekra i Svartdal, Seljord. Foto: Oskar Puschmann

Vinterstemning i 1935 og 2015 fra Blankvannsbråten – et av områdene som er med i det utvalgte kulturlandskapet Nordmarksplasser i Oslo. Foto: Sigurd Gran Kortforlag/Oskar Puschmann

Kontaktperson:

Kari Stuberg
Kari.stuberg@landbruksdirektoratet.no
78606066

Kontaktperson:

Ragnhild Hoel
rh@ra.no
98202763

Kontaktperson:

Dordi Kjersti Mogstad
dordi.kjersti.mogstad@miljodir.no
93043010